

Johanna Selkee

Eduskunta sivistysvaliokunta

VNS 8/2024 vp

VNS 8/2024 vp Kulttuuripoliittinen selonteko

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua eduskunnan sivistysvaliokunnalle kulttuuripoliittisesta selonteosta.

Kuntaliitto oli mukana selontekoa valmistelleessa työryhmässä.

Selonteossa kuvataan kulttuuripoliittinen tavoitetila vuoteen 2040. Keskeinen tavoite tähtää taiteen ja kulttuurin sekä luovien alojen yhteiskunnallisen merkityksen ja roolien nykyistä parempaan hyödyntämiseen yhteiskunnan eri sektoreilla ja tasoilla. Selonteon toteutumisen kannalta keskeistä on verkostomainen yhteistyö eri hallinnonalojen välillä niin kansallisesti, alueellisesti kuin paikallisestikin.

Kunnilla on keskeinen rooli Suomessa järjestää, tukea ja kehittää kulttuuri-toimintaa asukkailleen. Kuntien toimintaa ohjaa laki kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019). Lisäksi kunnat järjestävät kirjastotoimintaa (laki yleistä kirjastoista 1492/2016). Kunnat ylläpitävät taiteen perusopetuksen oppilaitoksia, kulttuuritaloja sekä taide- ja kulttuurilaitoksia, avustavat vuosittain 150 miljoonalla eurolla taitelijoita ja taide- ja kulttuurialan toimijoita sekä ostavat palveluja yli 140 milj. eurolla. Kuntien kulttuuritoiminnan kustannukset ovat yhteensä 1 miljardia euroa. Keskimäärin kunnat käyttävät kulttuuriin 170 euroa/asukas (netto).

Kuntaliitto näkee, että selonteon keskeiset tavoitteet ja visio ovat oikeansuuntaisia. Oleellista on tunnistaa kuntakentän moninaisuus ja merkitys selonteon toteuttamisessa. Tästä syystä Kuntaliitto haluaa osallistua toimeenpanosuunnitelman laadintaan.

Kuntaliitto näkee tärkeänä tulevaisuususkon kannalta, että toimeenpanosuunnitelmaan tulee selkeitä askelmerkkejä sille, mitä seuraavilla hallituskausilla on tarkoitus tehdä. Selonteossa on ehdotuksia lähes 60. Kuntaliitto toivoo, että eduskunnalta tulisi selkeä viesti toimeenpanosuunnitelman valmistelun tueksi, mitä asioita halutaan priorisoida. Laajaa parlamentaarista tukea tarvitaan ehdotuksille, joita useamman hallituskauden ajan on tarkoitus viedä eteenpäin.

Kuntaliiton ehdotus on, että ehdotukset priorisoidaan sen mukaan, mitkä vaativat uusia rahoitukseen taikka lainsäädäntöön liittyvää valmistelua ja muutosta nykyiseen.

Ekologisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävän tulevaisuuden rakentaminen

Kansallisen kulttuuripolitiikan tavoitteiksi on selonteossa nostettu taiteen ja kulttuurin luomiseen sekä niihin osallistumiseen perustuvan demokraattisen yhteiskunnan vahvistaminen sekä ekologisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävän tulevaisuuden rakentaminen.

Selonteossa on nostetut keskeisesti esille kulttuurin arvoketju ja siihen liittyen arvoketjun eri tasojen vaikutukset toisiinsa. Näiden keskinäisriippuvuus on Suomessa merkittävä. Meillä ei ole kansainvälisen tason taiteilijoita ilman laadukasta taidekasvatusta. Luovuutta ja tuotantoa täytyy Suomen kaltaisessa pienen kielialueen markkinoilla julkisella tuella tukea ja ylläpitää, jotta syntyy yritystoimintaa, innovaatioita, tekijöitä ja kuluttajia.

Selonteon toteuttamisessa kulttuurin ensisijaisten edellytysten tarjoajien kuten valtion, kuntien ja yksityisen sektorin sitoutumista tarvitaan viemään tavoitteita toteutukseen. Julkisen rahoituksen, valtion ja kuntien, yhteinen tuki kulttuurille on yli 2 miljardia euroa vuodessa. Kuluttajat käyttävät lisäksi yli tuplasti enemmän kulttuurin kuluttamiseen.

Seuraavassa huomioita selonteon toimenpide-ehdotuksiin

Kuntaliiton lausunnossa keskitymme kuntia koskeviin ehdotuksiin.

Tämän päivän päätökset vaikuttavat tulevaisuuteen. Kuntaliitto on huolissaan jo tehtyjen ja uusien valtion säästöjen vaikutuksista taide- ja kulttuurikentän rakenteisiin ja tarjontaan. Erityinen huolenaihe on taiteen ja kulttuurin saatavuus maan eri osissa ja taitelijoiden työllistymismahdollisuudet pk-seudun ohella muualla Suomessa.

Kuntiin kohdistuu useampia rahoitusleikkauksia opetus- ja kulttuuriministeriön eri hallinnonaloille tehtyjen säästöjen yhteisvaikutuksena. Kulttuurin puolella säästöjä on kohdennettu kuntien taide- ja kulttuurilaitoksiin ja kulttuuritilojen korjaus- ja investointiavustuksiin sekä festivaaliavustuksiin. Kaupungeista useampi tuottaa itse niin museon, teatterin kuin orkesterin ammattimaista toimintaa alueellaan (esim. Lahti ja Jyväskylä). Näille kunnille säästöjä on kohdennettu monikertainen määrä muihin verrattuna.

Kuntaliitto näkee tärkeänä, että osana kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpanosuunnitelmaa laaditaan säästötoimenpiteiden

vaikutusten arviointi, jonka perusteella voidaan myös arvioida ja kohdentaa tulevia toimenpiteitä tavalla, joka tukee uutta nousua ja toimialan vahvistumista vaikeiden aikojen jälkeen.

Rahoitusta uudistettava

Selonteon toimenpiteet on tärkeää teemoittaa vieläkin konkreettisemmin kokonaisuuksiksi. Esimerkiksi julkista rahoitusta koskevia ehdotuksia on siellä täällä ja selvempää olisi koota ne yhteen teemaksi, johon sisältyvät selonteossa esitetyt kuntien ja valtion yhteistoiminnan edistäminen, julkisen ja yksityisen sektorin yhteisrahoitusmallit, rahoittajien välinen yhteistyö, pitkäjänteisten rahoituspäätösten ja uusien rahoitusinstrumenttien edistäminen ym. ehdotukset.

Kuntaliitto haluaa kehittää taiteen ja kulttuurin rahoitusjärjestelmiä. Suomi ei ole yhden mallin maa, ja jatkossa vielä nykyistäkin vähemmän. Rahoittajien, kunnat, valtio ja säätiöt, kesken tulisi luoda pysyvämpiä yhteistyön rakenteita. Jotta voisime koota resursseja, toisaalta tehdä yhteistyötä ja työnjakoa silloin kun sitä tarvitaan. Tarvitsemme jatkossakin useampia rahoitusjärjestelmiä huomioiden toiminnan luonteen (pysyvä, määräaikainen, kiertue) ja taiteen alojen erot sekä alueellisen tarjonnan ja kysynnän vaatimukset. Julkisella rahoituksella luodaan myös markkinoille kysyntää ja kasvun edellytyksiä.

Rahoittajien ääni ja keskinäinen yhteistyö ylivaalikautisessa toimielimessä

Pitkäjänteistä ja monialaista kulttuuripolitiikkaa on määrä edistää valtioneuvostotasoisesti ylivaalikautisen kulttuuri- ja luovien alojen toimielimen kautta (3.3). Selonteon toteutuminen riippuu paljolti keskeisistä rahoittajista kuten valtio ja kunnat.

Kuntaliitto näkee ehdottoman tärkeänä, että moninaisen kuntakentän ääni on mukana tulevan ylivaalikautisen kulttuuri- ja luovien alojen toimielimen kokoonpanossa, sekä myös muilla foorumeilla (ehdotus 3.4), jotka liittyvät rahoittajayhteistyöhön sekä toimintaedellytysten luomiseen ja kehittämiseen.

Kansallinen kulttuuripolitiikka toteutuu alueilla

Valtaosa Suomen kunnista tuottaa, avustaa, edistää ja kehittää kulttuuri alueellaan pääosin omilla verotuloillaan ja määräaikailla avustus- ja hankerahoilla. Vain osa kunnista saa valtionosuutta taiteen perusopetukseen tai taide- ja kulttuurilaitoksen ylläpitämiseen (noin 80 kuntaa). Suomi on erilaisten kulttuurien maa ja se näkyy kuntien kulttuuritoimintalain lähtökohdissa ja toiminnan paikallisissa painotuksissa. Kulttuuri ja taide nähdään

kunnissa osana kunnan perustehtävää edistää asukkaittensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa. Tulevina vuosina on tärkeää tukea erityisesti niitä alueita ja kuntia, joissa ei ammattimaista tarjontaa ole niin paljon tarjolla.

Toimeenpanosuunnitelmassa alueellisuus tulisi ottaa omana teemanaan esille, koska se läpäisee mm. taiteellisen työn, rahoituksen, saatavuuden ja saavuttavuuden näkökulmat. On myös eteläisen Suomen kannalta tärkeää, että kulttuuri, taide ja luovat alat ovat voimissaan kaikkialla Suomessa. Jo nyt suurin osa aloilla työskentelevistä asuu ja työskentelee Uudenmaan alueella. Ei ole tarkoituksenmukaista, että ala keskittyisi vielä enemmän yhdelle alueelle. Me tarvitsemme aktiivista alueiden eroja ja erilaisia mahdollisuuksia ymmärtävää kulttuuripolitiikkaa. Mikäli haluamme että kulttuuria on edelleen eri puolilla maata ja ammattitaitelija voi taiteellaan elää muuallakin Suomessa.

Millä tavoin valtio jatkossa turvaa, huomioiden alueiden ja kuntien erilaiset mahdollisuudet, kaikille kunnille mahdollisuudet edistää kirjaston ja kulttuurin peruspalveluja? Kuntaliitto on huolissaan siitä, että selonteossa ei kirjaston ja kulttuurin peruspalveluluonne ole riittävästi esille toimenpiteissä. Tärkeää on turvata kuntien toimintavapaus ja edistää yhteistyötä sekä turvata näiden palveluiden rahoitus. Tämä on yksi keskeisimmistä toimeenpanosuunnitelmaan otettavista asioista, joita kansallisesti tulisi edistää.

Kuntaliitto ehdottaa, että toimeenpanosuunnitelmassa selvitetään valtion kulttuurin avustuspolitiikan uudistamisen mahdollisuudet Luken pienten purojen sijaan olisi järkevämpää koota avustuksia keskeisten tavoitteiden alle isoimmiksi kokonaisuuksiksi. Valtion tuki usein motivoi myös kuntia rahoittamaan toimintaa. Taide- ja kulttuurilaitosten valtionosuusjärjestelmä on hyvä esimerkki siitä, miten valtion osarahoitus on kirittänyt kuntia ylläpitämään omia taide- ja kulttuurilaitoksiaan ja tukemaan myös yksityisiä.

Tulevan Kulttuuriviraston avustus- ja apurahapäätöksissä Kuntaliitto näkee tärkeänä, että alueellisuus nähdään tärkeänä kriteerinä taitelijan työn tukemiseksi koko maassa. Taiteen edistämiskeskus on tukenut hyvin viime vuosina kuntia ja muita alueellisia toimijoita. Selonteossa nostetaan esille tarve vahvistaa alueellisia verkostoja ja rakenteita, joissa tunnistettava myös maakuntien liittojen tärkeä kulttuurin edistämistyö kuntien ohella. Kuntaliitto näkee Taiken roolin jatkossakin merkittävänä kumppanina kaupungeille ja kunnille. Kumppanuuden muodoissa on syytä tunnistaa erilaiset tarpeet kaupunkien ja maaseutumaisten kuntien kanssa.

Luovat alat nousuun

Selonteon ohessa laadittavan luovien alojen kasvustrategian sekä kansainvälistymisstrategian toimenpiteissä on tärkeää tunnistaa kaupunkien ja kuntien liiketoimintaa, innovaatioita ja kansainvälistä yhteistyötä tukeva työ ja verkostot (luku 3.4 ja 3.8). Kunnat ja kaupungit ovat aktiivisesti osa luovien alojen alueellisia ekosysteemejä. Tapahtumat sekä muu luovien ja kulttuurialan toiminta tuottavat kunnissa ja alueilla kasvua ja työpaikkoja sekä verotuloja julkiseen talouteen. Näillä Suomi ja kunnat saavat kansainvälistä näkyvyyttä ja matkailijoita. Suomeen suuntautuvan matkailun kasvupotentiaali on merkittävä. Kunnat ja kaupungit panostavat matkailun alueorganisaatioiden (DMO) kautta matkailun edistämiseen.

Kuntaliito näkee tärkeänä, että kansainvälisen matkailun edistämisessä Visit Finlandin toimintaa ja yhteistyötä alueorganisaatioiden kanssa tiivistetään. Samoin on kansallisessa TKI-toiminnassa rahoitusinstrumentteja kehitettävä siihen suutaan, jossa myös pienemmät luovien alojen ja kulttuurin yritykset ja toiminimet voivat hakea rahotusta ja saada kasvun mahdollisuuksia eri puolilla maata.

Kulttuurihyvinvointi

Selonteossa tunnistetaan kulttuurin merkitys muiden toimialojen ja yhteiskunnallisten kysymysten kuten hyvinvoinnin edistämisessä (luku 3.6). Kaikkien kuntien ja alueiden kohdalla tarvitaan selkeämpää työnjakoa kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi yhdyspinoilla. Tällä tarkoitamme sen selventämistä, mikä on hyvinvointialueen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä tunnistaa asiakkaiden kulttuuriset oikeudet ja myös hyödyntää taidetta ja kulttuuria ennaltaehkäisyssä, hoidossa ja kuntoutuksessa. Vastuu kulttuurihyvinvoinnista ei voi olla vain hyvinvointialueen kunnilla. Toisaalta selonteossa ei riittävästi tunnisteta kulttuurin merkitystä segregaaation ennaltaehkäisyssä ja torjumisessa kunnissa. Tämä näkyy kuitenkin erityisesti isoimmissa kaupungeissa näiden kaupunginosien kehittämistoimissa. Kansallinen tuki kunnassa tehtävälle hyvinvoinnin ja segregaaation edistämistyölle on lähinnä hajanaisten avustusten varassa.

Tärkeää olisi säilyttää kuntatasoinen joustavuus kulttuurihyvinvoinnin toteuttamisessa kunnissa ja alueilla ja tukea hyvien käytänteiden leviämistä laajemmin. Kuntaliitto näkee tässä myös mahdollisuuden nykyisten resurssien puitteissa koota avustusmäärärahoja yhteen vaikuttavammaksi kokonaisuudeksi, jota kuntatasolla voitaisiin koordinoita yhteistyössä järjestökentän kanssa.

Taideopetus ja omaehtoinen harrastaminen

Selonteon keskisenä kohderyhmänä ovat lapset ja nuoret ja heidän oikeutensa kulttuuriin ja taiteeseen varhaislapsuudesta alkaen. Kulttuurin saataavuuteen ja saavutettavuuteen vaikuttaa keskeisesti se, mihin suuntaan varhaiskasvatusta, esi- ja perusopetusta ja toista astetta kehitetään. Niin että taide ja kulttuuri on läsnä koulupäivän aikana mahdollisimman monipuolisesti tukemassa opettajien ja kasvattajien kasvatus- ja opetustyötä sekä lasten ja nuorten hyvinvointia. Selonteossa esitetään, että taidekasvatuksen ja opetuksen toimijoiden välistä yhteistyötä edistetään mukaan lukien julki-set ja yksityiset toimijat tarjonnan laajentamiseksi. Taiteen perusopetuslain uudistaminen on yksi osa tätä kokonaisuutta.

Kuntaliitto näkee tärkeänä uudistaa taiteen perusopetusta niin, että valtion rahoitusta suunnataan eri taiteen alojen ja alueiden yhtäläisiä mahdollisuuksia tukevaan suuntaan.

Lasten ja nuorten kohdalla on tärkeää tehdä tiivistä yhteistyötä kansallisesti opetusministeriön kanssa ja paikallisella tasolla kunnissa yhtä lailla varhaiskasvatuksen ja opetuspuolen kanssa. Tässä kunnat ovat aivan keskeisessä roolissa. Järkevää olisi tehdä tiivistä yhteistyötä kuntien kanssa ja tunnistaa ja turvata näissä jo kehitettyjä toimintamalleja. Paljon jo on tehty ja tehdään paikallistasolla.

Kuntaliitto esittää, että kulttuurin omaehtoinen harrastaminen, tavoitteellinen taideopetus ja näihin liittyvät saavutettavuuden kysymykset otetaan toimeenpanosuunnitelman yhdeksi teemaksi. Tee-maan liittyy tulevien kulttuuriyleisöjen, tekijöiden ja kuluttajien kasva-tus, toisaalta maksuttomat ja edulliset kulttuuriharrastukset, kansa-laisten omaehtoinen kulttuurin ja taiteen tekeminen ja kuluttaminen sekä laadukkaan taidekasvatuksen turvaaminen varhaisiästä korkea-asteelle (ml. lastenkulttuurikeskustoiminta, taiteen perusopetus, Suo-men harrastamisen malli, kerhotoiminta, taito- ja taideaineiden ope-tus sekä kansalaisopistotoiminta ja taidealojen opetus toisella ja kor-kea-asteella).

Kulttuurin kuluttamisessa meidän on tunnistettava ammattimaisen toimin-nan tukemisen ohella myös ruohonjuuritason kansalaistoiminnan tarve ja arvo. Kulttuuria syntyy myös ei-ammattimaisena toimintana ja se on yhtei-söille ja yksilöille voimaannuttavaa toimintaa, jolla luodaan yhteisöllisyyttä ja tuotetaan merkittävällä tavalla paikallista kulttuuritoimintaa. Kansalaisten kulttuurin kokemisen ja tekemisen tukeminen on kuntien kulttuuritoiminnan ydintä.

SUOMEN KUNTALIITTO

Minna Karhunen
toimitusjohtaja

Johanna Selkee
erityisasiantuntija